

Jak stabilizovat veřejný dluh?

Prof. Jan Švejnar

E-mail: kancelar@jansvejnar.cz

web: <http://idea.cerge-ei.cz>

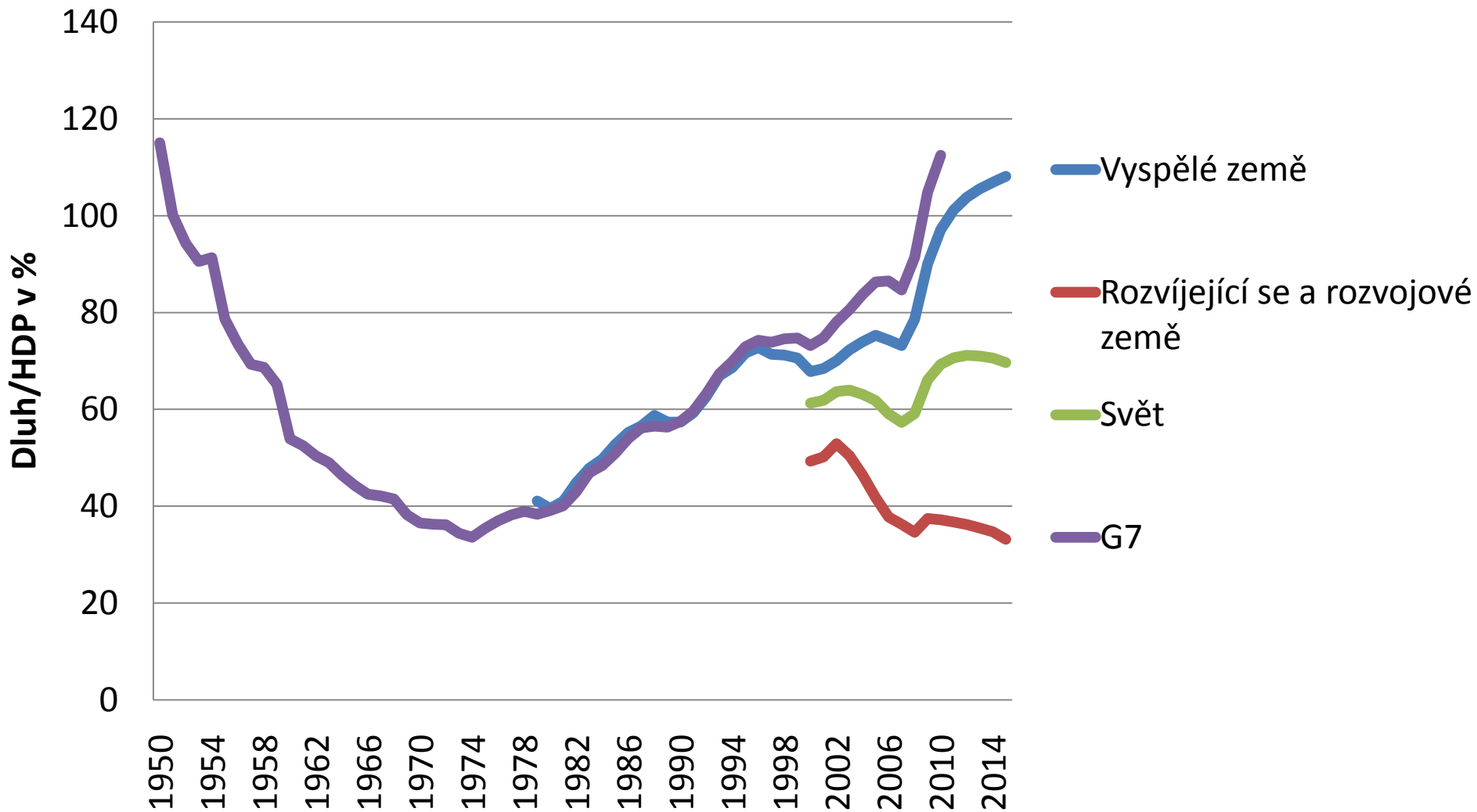
9. června 2011

Struktura prezentace

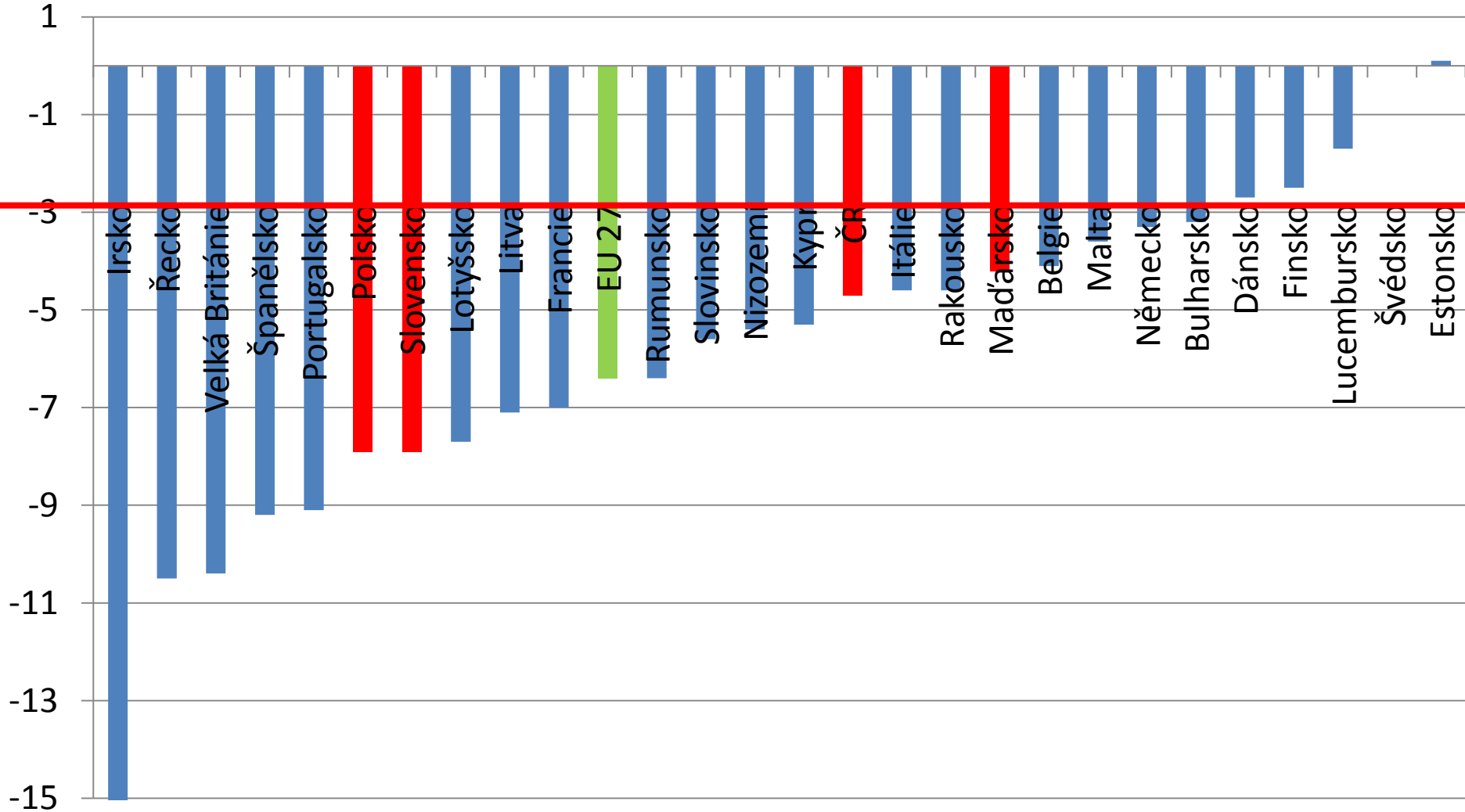
- Fiskální situace ČR v mezinárodním srovnání
- Ekonomie vývoje veřejného dluhu
 - Makroekonomická situace a dluh ČR
- Predikce možného vývoje dluhu: scénáře
- Co dělat s deficitem?
- Závěr

Vysoké veřejné dluhy: nic nového

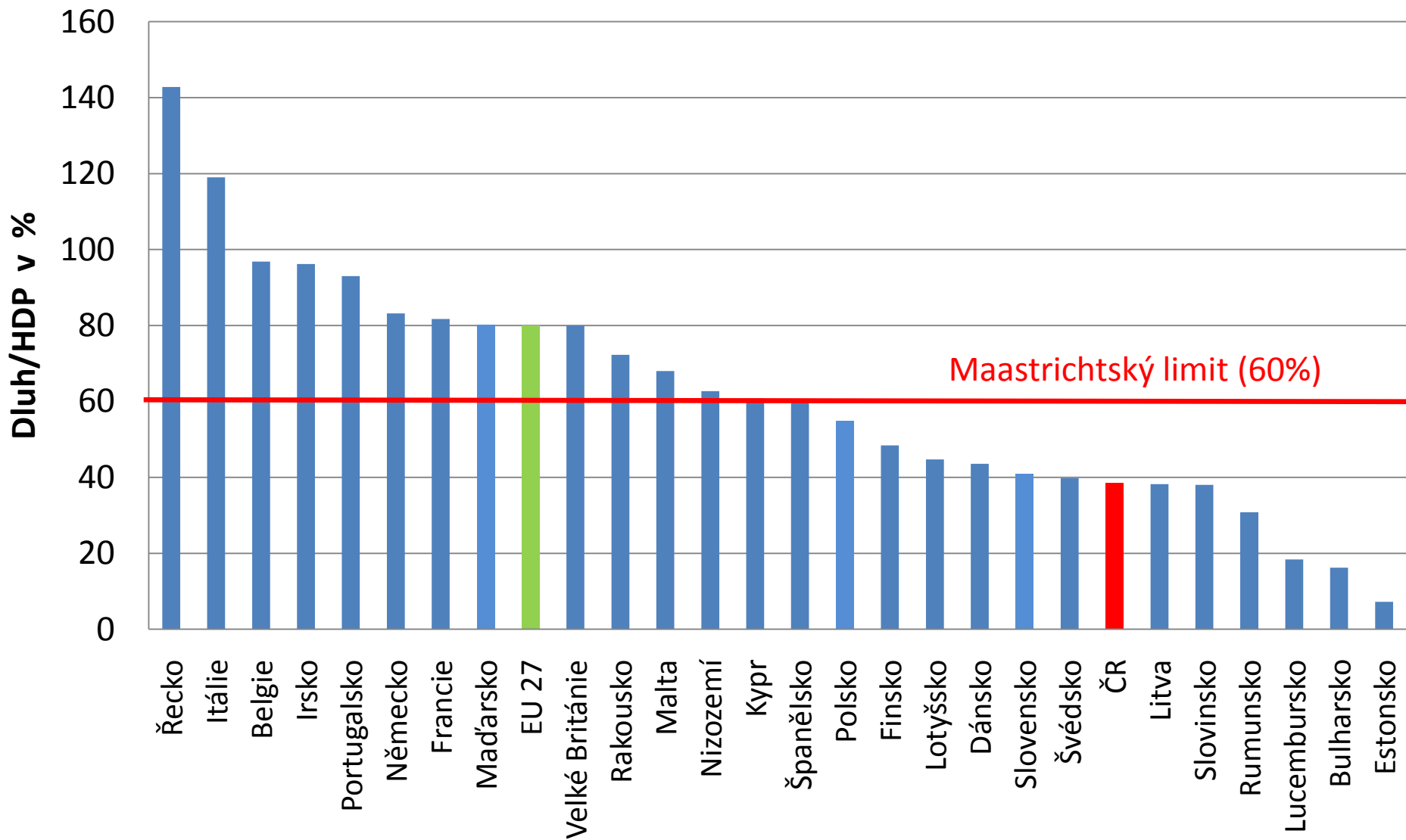
Veřejné rozpočty v roce 2010

Čisté půjčky konsolidovaného vládního sektoru jako % HDP

Veřejný dluh v roce 2010

Konsolidovaný dluh vládního sektoru jako % HDP

Český veřejný dluh: nikoliv kritický

- Důvody proč situace není zcela kritická
 - Máme 7. nejnižší dluh v EU
 - Podobný nárůst dluhu jako ČR zažila většina zemí
 - Řada ekonomik se vypořádala i s vyšším zadlužením
- Důvody, proč bychom se stabilizací neměli váhat
 - S kým se máme srovnávat – (ne)vyspělé země?
 - Poválečná redukce dluhů v rozvinutých zemích -- svět je v jiné situaci (např. problém stárnutí populace)
 - Dluh nevyužíváme efektivně
 - Čím déle otálíme, tím bolestivější bude stabilizace

Vývoj českých veřejných financí

		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*	2011**
Saldo vládního sektoru	mld. Kč	-132	-167	-171	-83	-107	-85	-24	-100	-213	-173	-154
Dluh vládního sektoru	mld. Kč	585	695	768	848	885	948	1024	1105	1282	1414	1538
	růst v %	44.2	18.8	10.5	10.4	4.4	7.1	8.0	7.9	16.0	10.3	8.8
	% HDP	24.9	28.2	29.8	30.1	29.7	29.4	29.0	30	35.4	38.5	41.4
Úroky	% HDP	1.0	1.2	1.1	1.2	1.2	1.1	1.1	1.1	1.3	1.4	1.7
Primární saldo	% HDP	-4.6	-5.4	-5.2	-1.1	-1.2	-1.3	0.7	-1.6	-4.9	-3.3	-2.1

- Jak na tom tedy jsme?

- 2010:

- Hrubý dluh veřejného sektoru: 1423 mld. Kč (38,5% HDP)

- Konsolidovaný státní dluh: 1320 mld. Kč (35,8% HDP)

Jak funguje dluhové účetnictví?

- Dynamika dluhu (v mld. Kč):

$$D_{t+1} = D_t + D_t \cdot i_{t+1} - PB_{t+1}$$

- Dynamika dluhu v % HDP:

$$d_{t+1} = \frac{1 + r_{t+1}}{1 + g_{t+1}} \cdot d_t - pb_{t+1}$$

- Důsledky:

- Ke stabilizaci podílu zadlužení může dojít i při existenci primárních deficitů, stačí aby ekonomika rostla dostatečným tempem
- Naopak: pokusy o snížení primárního deficitu, které by vedly k poklesu tempa růstu, mohou míru zadluženosti zhoršit

Makroekonomická predikce pro ČR

Reálný HDP (meziroční růst %)

Realita			Predikce	
2009	2010		2011	2012
-4.1	+2.3	IDEA (05/2011)	1.8-2.0	2.6-2.9
		MFČR (04/2011)	1.9	2.3
		ČNB (05/2011)	1.5	2.8

Makroekonomická predikce pro ČR (1/2)

Inflace(%)

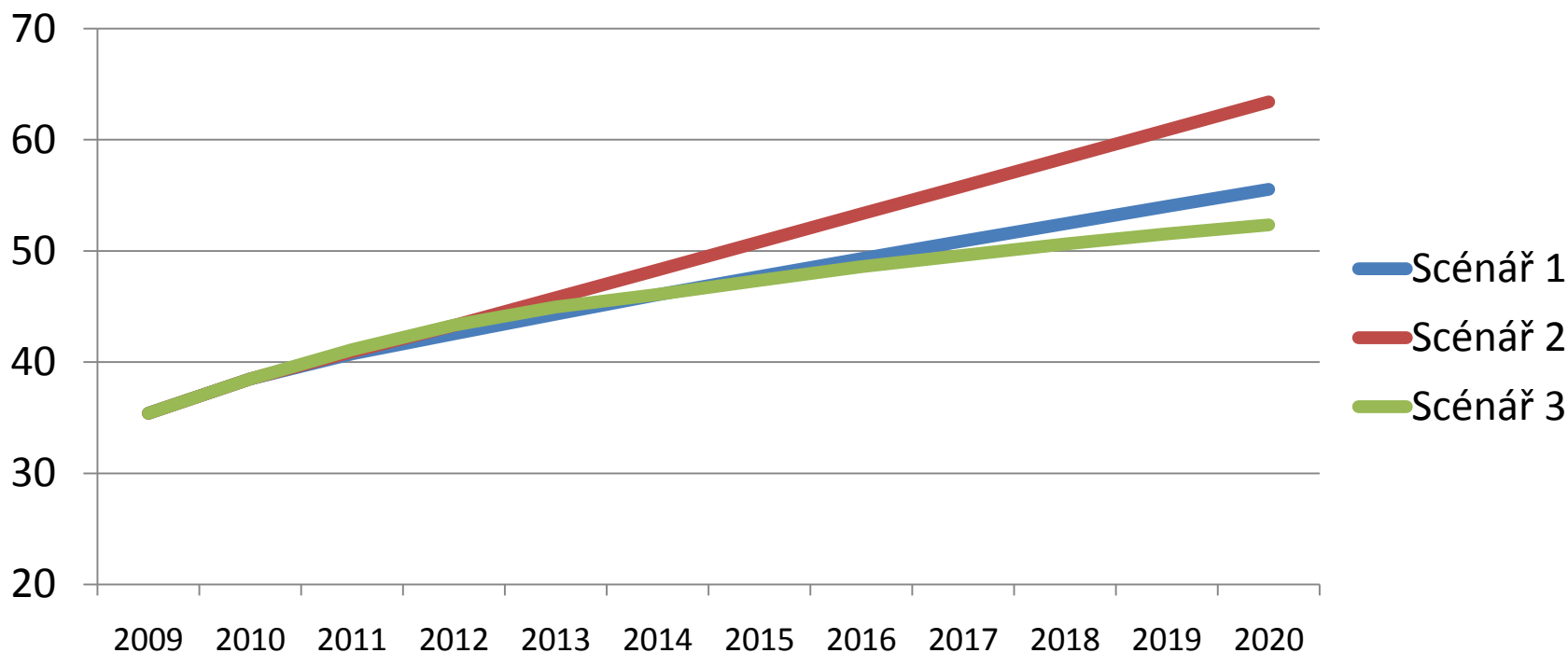
Realita			Predikce	
2009	2010		2011	2012
1.0	1.5	IDEA (05/2011)	2.0-2.1	2.5-2.7
		MFČR - průměr (04/2011)	2.1	3.2
		ČNB – průměr* (05/2011)	1.9*	2.2*

* Odvozeno ze čtvrtletních predikcí

Co tato data znamenají?

- Návrat k růstu a relativní stabilita (rozumné úrokové míry) znamenají, že míra zadlužení nyní roste především díky primárnímu deficitu
 - Na rozdíl od méně šťastných zemí, kterým by ani primární přebytky nestačily ke stabilizaci
- Tento poměr se bude vyvíjet v náš prospěch
 - I při přetrvávajících primárních deficitech by tak rostl dluh v % HDP jen relativně pozvolně, za určitých kombinací není vyloučena ani stabilizace

Scénáře budoucího vývoje

Scénář 1 – statický scénář

(udržení PD plánovaného na rok 2011 pro další roky, tempo růstu dle predikce IMF – stabilizace na nižší úrovni, průměrné reálné úrokové míry)

Scénář 2 – pesimistický

(PD na historickém průměru, vyšší úroky, růst kolem 2.5%)

Scénář 3 – optimistický

(PD dále postupně snižován až k -1.2 v roce 2020, průměrné úroky, návrat růstu k hist. průměru)

Dluh jako hrozba...

- Co nám nyní vlastně hrozí?
 - V blízké budoucnosti – nic
 - Dlouhodobě:
 - Možný pokles ratingu, nárůst nákladů na obsluhu dluhu
 - Ztráta schopnosti plnit Maastrichtská konvergenční kritéria (nejen deficit, ale i dluh), hrozba nárůstu dluhu k 70% HDP do roku 2020
- Implikace?
 - Nestrašit okamžitým rizikem typu řecké krize -- zveličování problému může mít negativní dopady na kredibilitu požadavku na reformu
 - Pokud začneme se změnami, můžeme být schopni dosáhnout stabilizace relativně bezbolestně

Rating podle EIU, EIU květen 2011

Země	Data za	Skóre	Rating	Výhled
Bulharsko	V.11	39	BB	Pozitivní
ČR	V.11	40	BBB	Stabilní
Estonsko	V.11	26	A	Stabilní
Lotyšsko	V.11	50	B	Stabilní
Litva	V.11	45	BB	Stabilní
Maďarsko	V.11	50	B	Stabilní
Polsko	V.11	40	BBB	Stabilní
Rumunsko	V.11	48	BB	Stabilní
Slovensko	V.11	26	A	Stabilní
Slovinsko	V.11	28	A	Stabilní

Co znamená rating BBB či A?

- A – silná schopnost i odhodlání dostát závazkům
- BBB – Schopnost i odhodlání dostát závazkům v současnosti, ale obé může být poněkud citlivé na ekonomickou situaci

Správný přístup k reformě

- Místo prudkého snížení, dosáhnout udržitelnosti nižších primárních deficitů
- Základní princip -- zkvalitnění fiskálních institucí
- Využití moderní ekonomické teorie a empirického hodnocení (evidence-based policy)
- Obě změny -- dlouhodobě potřebné i bez ohledu na deficit

Možnosti reforem

- Fiskální instituce:
 - Posílení pozice vlády v legislativním procesu
 - Nezávislý dohled nad fiskální politikou
 - Větší transparentnost
- Výdaje:
 - Zbytné výdaje: stavební spoření, stravenky
 - Penzijní reforma
 - Snížení výdajů formou omezení korupce
- Daně:
 - Rozšiřování základů a snižování sazeb
 - Přesun od zdanění práce ke zdanění spotřeby a dalších příjmů

Změny DPH: odhady IDEA

- Dopady na veřejné rozpočty:
 - Dlouhodobé snížení deficitu o 20,2 mld Kč.
 - Nejvýraznější dopad na deficit během prvního roku (-22,4 mld. Kč).
- Dopady na domácnosti:
 - snížení reálných příjmů o 1,7% (410 Kč měsíčně)
- Více detailů - viz: Dušek a Janský – Jak by sjednocení DPH na 17,5% dopadlo na domácnosti a veřejné rozpočty

Závěry a shrnutí

- Dluh a deficit jsou vážné, ne však kritické
 - V evropském měřítku spíše bezproblémová situace
- Veřejné finance vyžadují dlouhodobý reformní přístup
 - Důležitější než redukovat objem výdajů je zaměřit se na jejich strukturu
 - Snižovat marže a „marže“ veřejných zakázek
 - Nesnižovat, ale případně spíše posílit výdaje podporující růst ČR

Děkuji za pozornost.

IDEA
CERGE-EI
Politických vězňů 7
110 00 Praha 1

Tel.: +420 224 005 132
Mob.: +420 723 311 342
E-mail: kancelar@jansvejnar.cz
web: <http://idea.cerge-ei.cz>

PROJEKT NÁRODOHOSPODÁŘSKÉHO ÚSTAVU

Použité zdroje

- MFČR:
 - Fiskální výhled, květen 2011
 - Makroekonomická predikce, duben 2011
- Eurostat: data o veřejných rozpočtech zemí EU
- IMF: World Economic Outlook Database
- Dušek a Janský – Jak by sjednocení DPH na 17.5% dopadlo na domácnosti a veřejné rozpočty
 - http://idea.cerge-ei.cz/documents/iphp_201102.pdf